

ГОСПОДАРСЬКІ АСПЕКТИ СОРТОВОЇ РІЗНОМАНІТНОСТІ ОЖИНИ

Лідія ШУБЕНКО, кандидат с.-г. наук, доцент, доцент кафедри генетики, селекції і насінництва сільськогосподарських культур

Білоцерківський національний аграрний університет, Україна

Віталій ЛЕУС, кандидат с.-г. наук, доцент, доцент кафедри плодовоовочівництва та зберігання продукції рослинництва, Державний біотехнологічний університет, Україна

e-mail: shubenko.l@ukr.net

Плоди та ягоди є важливою складовою у здоровому харчуванні людини, адже вони можуть повноцінно забезпечити організм необхідними макро- та мікроелементами, амінокислотами. Ожина – одна з ніше виз ягідних культур, яка набуває популярності на знаходить свого споживача протягом останніх десятиліть. Ожина характеризується високою адаптованістю, цінним хімічним складом ягід, є протектором радіонуклідів, майже не пошкоджуються шкідниками і хворобами, що дає змогу обмежити застосування пестицидів й отримувати екологічно чисту продукцію.

За приблизними підрахунками, у світі під ожиною зайнято щонайменше 30 тис. га. Наразі за темпами закладання нових насаджень і відповідно зростанням виробництва продукції вона входить до трійки світових лідерів після лохини та малини. Відомо близько 300 культурних сортів ожини, кращими з яких є англійські Натчез, Коламбія, Лох Тей, Блек Сатін, Честер, Осейдж та інші.

Біологічні особливості культури вимагають певних умов вирощування – високої вологості та доброго освітлення. В умовах Лісостепу України майже всі сорти ожини взимку пошкоджуються низькими температурами. Найбільше страждають верхівки пагонів та квіткові бруньки [1,2]. Технологія вирощування сланких сортів вимагає додаткових затрат на встановлення шпалери та щорічне підняття-опускання пагонів для укриття на зиму [3,4]. Щоб зменшити економічне навантаження на виробника садово-ягідної продукції, при виборі сорту необхідно звертати увагу не тільки на врожайність, швидкість вступу у плодоношення, але й на нарощування промислового врожаю.

Умови Правобережного Лісостепу України є сприятливими для вирощування ожини, це стає економічно вигідною справою. З однорічних саджанців вже на другий від посадки рік, отримують не надто високий, але перший врожай [3].

У дослідженнях, які проводяться в ботанічному саду Білоцерківського національного аграрного університету протягом 2018-2025 рр., використані найбільш поширені в Україні сорти ожини – Торнфрі, Рубен, Тріпл краун, Смутстем, Блек сатін, Арапахо, Натчез, Прайм Арк Фрідом, Коламбія. Ці сорти належать до різних груп за строками досягання і

забезпечують надходження свіжих плодів з червня до середини вересня, протягом 90 днів вегетаційного періоду.

Морозостійкість у польових умовах є одним із визначальних чинників поширення культури на північ країни. У результаті аналізу пошкоджень тканин пагонів ожини в польових умовах встановлено, що для більшості досліджуваних сортів характерним було пошкодження тканин верхівок порівняно з іншими частинами пагонів, а саме у сортів середнього строку достигання Смутстем і Тріпл краун. У ремонтантних сортів Прайм Арк Фрідом і Рубен спостерігали повну загибель верхівкової частини пагонів довжиною до 0,3 м. У більшості досліджуваних сортів спостерігалось незначне підмерзання верхівки пагона (сумарний бал пошкодження від 1 до 5 з 20 можливих). Проте, дане пошкодження не впливає на подальшу продуктивність рослини, оскільки під час формування куща верхівкову частину пагона навесні видаляють. За ступенем пошкодження верхівки пагона можна судити про рівень стійкості сорту до дії мінусових температур. За цим показником вигідно виділяється сорт Блек Сатін, який за роки дослідження не зазнав пошкоджень тканин верхньої частини пагона.

Серед досліджуваних сортів найменш зимостійким був сорт Коламбія, пагони якого практично повністю вимерзали, і лише біля основи кущів зберігалися неушкоджені бруньки.

Біологічної особливістю ожини є висока відновлювальна здатність пагонів, що дозволяє з невеликої збереженої частини стебла формувати довгі латерально розгалужені пагони, які закладають плодові гілочки. За цим показником (4,0-5,0 балів) виділяються сорти Торнфрі, Тріпл краун і Смутстем.

Для визначення навантаження рослин урожаєм застосовують біологічний облік. Для цього під час дозрівання ягід визначають складові врожайності, що враховують кількість дворічних плодоносних пагонів (а в ремонтантних сортів і однорічних), кількість плодових гілочок, кількість ягід на плодовій гілочці, середню масу ягоди.

Одним із визначальних чинників величини врожаю є маса ягоди, що значною мірою впливає на поширення сорту. Великоплідні сорти мають кращий товарний вигляд, а отже більший попит у споживачів. Великоплідними сортами у наших дослідженнях були сорти Тріпл Краун, Натчез, Арапахо маса ягід яких була 8-15г, максимальна маса ягоди сягала 18 г. Решта сортів характеризується плодами середнього розміру, маса яких коливалась в межах 6-8 г.

Якісні показники визначаються зовнішнім виглядом та смаковими властивостями продукції. За показником маси ягоди найбільш привабливим був сорт Тріпл краун, середня маса ягоди якого становила 8,02 г. Дрібними ягодами відзначився сорт Торнфрі – 2,84 г. Маса ягоди інших досліджуваних сортів знаходилась в межах 3,75-7,54 г.

За період 2018-2025 років найменша середня маса плодів ожини 2,84 г спостерігалася у сорту Торнфрі (мінімальна вага 2,0 г), найбільша 8,02 г – у сорту Тріпл краун (максимальна вага – 11,9 г).

Якісні показники визначаються зовнішнім виглядом та смаковими властивостями продукції. За показником одномірності плодів найбільш вирівняним був сорт Коламбія – 81%, найменш привабливим товарним виглядом стосовно варіативності розміру ягід вирізнявся сорт Блек сатін – 38 % одномірності.

Список використаних джерел

1. Методика державного сортовипробування сільськогосподарських культур на придатність до поширення в Україні (плодові, ягідні, горіхоплідні, субтропічні, виноград та шовковиця). *Охорона прав на сорти рослин: офіц. бюлетень* / [Гол. ред. В.В. Волкодав]. К.: Алефа. 2005. Вип. 2. Ч. 2. С. 161–232.
2. Шубенко Л.А., Леус В.В. Адаптивність інтродукованих сортів ожини до умов центрального лісостепу України. IV міжнародна наукова конференція «Інновації та науковий потенціал світу». Запоріжжя. 24.05.2024. С. 127-129.
3. Телепенько Ю.Ю. Морозостійкість сортів ожини (*Rubus* subg. *Eubatus* Focke) в умовах Західного Лісостепу України. *Plant Varieties Studying and Protection*. 2018. Т. 14. (1). С. 124-131. doi: 10.21498/2518- 1017.14.1.2018.126521
4. Шубенко Л.А., Сич З.Д. Продуктивність сортів ожини: VII Міжнародна науково-практична конференція «Основні, малопоширені і нетрадиційні види рослин – від вивчення до освоєння (сільськогосподарські і біологічні науки)». 2023. Т.2. С.317-320.
5. Sitarek M., Wójcik-Seliga J. Valuable blackberry cultivars tested in *Rubus* collection at the Research Institute of Horticulture in Skierniewice, Poland. *III International Symposium on Horticulture in Europe: Programme and Book of Abstracts*: (17–21 Oct., 2016, Chania, Greece). Т3. Р.24.